

9. Maddi S. Creating Meaning Through Making Decisions. The Human Quest For Meaning: A Handbook of Psychological Research and Clinical Applications. - Mahwah (NJ): Lawrence Erlbaum Associates, 1998. P. 1-26.

Panasenko N.M. The research of psychological features of journalists' professional viability. The article represents the results of an empirical study aimed at determining the psychological characteristics of journalists' professional hardiness. The psychological features of journalists' professional hardiness are determined by the level of development of their professional self-fulfillment, self-efficacy, motivation, satisfaction from their profession and their psycho-physiological condition.

It was found that the level of self-efficacy affects the motivational and professional components of journalists' professional hardiness. It was also determined that the level of journalists' professional involvement depends on the level of external professional self-fulfillment, as well as the level of professional control and the level of the professional component of professional hardiness - on the level of internal professional self-fulfillment.

It is established that the indicators of the level of professional involvement are related to the level of external professional self-fulfillment, the level of professional control and the level of the professional component of professional hardiness - with the level of internal professional self-fulfillment. It was also determined that the higher the journalist's self-efficacy, the higher is the level of motivational and professional components of professional hardiness. But journalists with a high level of external negative motivation have a high level of professional component of professional hardiness, which requires separate clarification and research.

The most significant links with the indicators of the level of the emotional component of professional hardiness are such indicators of scaled self-assessment of psychophysiological state as: mood, interest in work, job satisfaction and desire to work. And the desire to work is connected with the level of the motivational component of professional hardiness by a significant correlation.

There were identified certain signs of professional burnout and deformation, which must be taken into account when developing a correction program.

Key words: journalists, motivation, professional self-fulfillment, professional hardiness, professional burnout, psychophysiological state, self-efficacy.

УДК: 159.938

Савченко Т. Л.

ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

Савченко Т. Л. Дослідження специфіки професійної життєстійкості викладачів. У статті подано результати експериментального дослідження, проведеного у жовтні - листопаді 2019 року з метою визначення життєстійкості викладачів ДВНЗ «Київське вище професійне училище технологій та дизайну одягу». Було проведено дослідження особливостей життєстійкості, професійної мотивації, самоздійснення, самоефективності та емоційного вигорання викладачів. Визначено наявність кореляційних зв'язків між досліджуваними показниками. Результати дослідження передбачається використати з метою науково обґрунтованої розробки системи загальних заходів, спрямованих на сприяння особистісно-професійному самоздійсненню викладачів та підвищення рівня їхньої професійної життєстійкості.

Ключові слова: життєстійкість викладачів, професійна мотивація, самоздійснення, самоефективність, емоційне вигорання викладачів.

Савченко Т. Л. Исследование специфики профессиональной жизнестойкости преподавателей. В статье представлены результаты экспериментального исследования проведенного в октябре – ноябре 2019 года с целью определения жизнестойкости преподавателей ДВНЗ «Киевское высшее профессиональное училище технологий и дизайна одежды». Было проведено исследование особенностей жизнестойкости, профессиональной мотивации, самоосуществления, самоофективности и эмоционального выгорания преподавателей. Определена корреляционная связь между исследуемыми показателями. Результаты исследования планируется использовать с целью научно обоснованной разработки системы общих мероприятий, направленных на содействие личностно-профессиональной самореализации преподавателей и повышение уровня их профессиональной жизнестойкости.

Ключевые слова: жизнестойкость преподавателей, профессиональная мотивация, самоосуществление, самоофективность, эмоциональное выгорание преподавателей.

Теоретичні узагальнення. Наше дослідження проводилось у межах теми: «Психофізіологічні закономірності професійної життєстійкості фахівців соціономічних професій». Це дослідження стало логічним продовженням наших попередніх дослідів психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів [7], проведених нами у попередні роки.

Соціономічні професії – це професії типу «людина-людина», які передбачають постійну роботу з людьми та безпосереднє спілкування в процесі професійної діяльності. До соціономічних професій відноситься й професія викладача закладів освіти. Завдання дослідження – визначення психофізіологічних закономірностей професійної життєстійкості викладачів закладів освіти [5].

Як відомо, **професійна життєстійкість** – це системна особистісно-професійна властивість, що формується у фахівця протягом професійного життя, виявляючись у певному рівні включеності в професійну діяльність, контролі за нею та прийнятті «професійних ризиків», і забезпечує його здатність протистояти несприятливим обставинам у роботі, запобігаючи розвитку професійної дезадаптації, розладам здоров'я та забезпечуючи особистісно-професійне зростання [3].

Життєстійкість – це система уявлень про себе, світ і відносини зі світом. До такої диспозиції входять три відносно автономних компоненти: залученість, контроль, прийняття ризику. Вираженість цих компонентів і життєстійкості в цілому перешкоджає виникненню внутрішньої напруги в стресових ситуаціях за рахунок того, що людина упоралася зі стресами і сприймала їх як менш значущі. С. Мадді [4] підкреслює важливість вираженості усіх трьох компонентів для збереження здоров'я і оптимального рівня працездатності й активності в стресогенних умовах. Можна говорити і про індивідуальні відмінності кожного з трьох компонентів у складі життєстійкості, і про необхідність їхньої узгодженості між собою та із загальною мірою життєстійкості. У разі порушення її механізмів, виникає синдром «психічного вигорання».

Згідно з підходом американських психологів К. Маслач и С. Джексон [6], **синдром «психічного вигорання»** є трьохвимірним конструктом:

- *емоційне виснаження* – основна складова «професійного вигорання»: переживання зниженого емоційного фону, байдужість чи емоційне перенасичення;

- *деперсоналізація* – деформація стосунків з іншими людьми: в одних випадках – підвищення залежності від інших; в інших випадках – підвищення негативізму, цинічності установок і почуттів стосовно реципієнтів (пацієнтів, клієнтів, підлеглих, колег та ін.);

- *редукція особистих досягнень* – або тенденція до негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень і успіхів, негативізм щодо службових достоїнств і можливостей, або редукування власного достоїнства, обмеження своїх можливостей, обов'язків щодо інших, зняття із себе відповідальності і перекладання її на інших [6].

Формування і становлення педагога-професіонала не вичерпується тільки накопиченням знань, навичок, вмінь, професійного досвіду і майстерності. Справжній педагог повинен бути зрілою особистістю, що характеризується як вищий рівень особистісного, психологічного, соціального, морального, духовного і професійного розвитку. Цей розвиток відображає адекватне ставлення вчителя до явищ зовнішнього світу, засвоєння моральних, етичних, культурних, професійних та інших норм та правил поведінки в суспільстві, спілкуванні і пізнанні, прояв позитивних мотивів, цінностей, смислів, планів і функціональних ресурсів організму і психіки [2].

Зріла особистість здатна: 1) виходити за межі соціальних стереотипів, шаблонів; 2) протистояти сильному тиску негативних соціальних сил; 3) використовувати, перетворювати і створювати повно свій досвід; 4) знаходити своє особливе місце у світі і свідомо чи несвідомо займати позицію активного творця свого життя та суб'єкта вдосконалення світу; 5) здатна встановлювати свій «поріг» задоволеності матеріальними потребами, розглядати їх лише як одну із умов життя, а основні свої життєві сили спрямовувати на інші, більш високі цілі та ідеали [1].

Основні завдання дослідження: визначення особливостей життєстійкості, професійних мотивації, самоздійснення, самоефективності та вигорання викладачів. Отримані результати передбачається використати з метою науково обґрунтованої розробки системи загальних заходів, спрямованих на сприяння особистісно-професійному самоздійсненню викладачів та підвищенню рівня їхньої професійної життєстійкості.

Методи дослідження: 1) Опитувальник професійної життєстійкості; 2) Опитувальник професійного самоздійснення; 3) Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема; 4) Методика «Вивчення задоволеності своєю професією та роботою»; 5) «Мотивація професійної діяльності» (методика К. Замфір у модифікації А. Реана); 6) Модифікація опитувальника на професійне «вигорання» та деформацію – МВІ.

Дослідження проводилося з використанням діагностичного сайту лабораторії вікової психофізіології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України <http://prof-diagnost.org>.

Дане дослідження було проведене нами у жовтні-листопаді 2019 року, стосується життєстійкості викладачів ДВНЗ «Київське вище професійне училище технологій та дизайну одягу». У ньому взяли участь 35 осіб.

Розподіл викладачів (n = 35) за рівнем професійної життєстійкості

№ з/п	Рівень професійної життєстійкості	Бали	Кількість (у %)
1.	Низький	0 - 19	-
2.	Нижчий від середнього	20 - 38	-
3.	Середній	39 - 57	42,0
4.	Вищий за середній	58 - 76	55,0
5.	Високий	77 - 96	3,0

Як видно з Таблиці 1, середній рівень життєстійкості мають 42,0 % викладачів. Вищий за середній – 55,0 % і високий – 3,0 %.

Як бачимо, 55,0 % викладачів мають вищий за середній рівень життєстійкості, а це означає – високий рівень володіння собою в складних, кризових, екстремальних, конфліктних ситуаціях та в ситуаціях життєвих випробувань і блокування задоволення основних потреб, що означає:

- прояв життєвої витривалості;
- володіння вмінням долати життєві труднощі, не втрачаючи за будь-яких обставин контролю над собою та перебігом свого життя, зберігаючи творчий характер, керування життєвим шляхом;
- залучення у взаємодію з навколишнім світом, контролю та керуванні життєвими подіями;
- позитивне оцінювання себе і своєї майбутньої професійної діяльності;
- володіння самоконтролем;
- готовність йти на ризик;
- здатність протистояти чужому негативному впливові;
- внутрішню налаштованість у всіх життєвих ситуаціях творити добро, любов, свободу і відповідальність та боротися зі злом.

І головне, усі ці складові свідомо здійснюються фахівцем на основі вчасно зроблених життєвих виборів, що й обумовлює ефективність його професійної діяльності.

Середні значення показників професійної життєстійкості викладачів

№ з/п	Показники	Діапазон показників	Середнє значення
1.	Загальний рівень проф. життєстійкості	0 - 96	59,2
2.	Рівень професійної включеності	0 - 32	19,1
3.	Рівень професійного контролю	0 - 32	20,8
4.	Рівень професійного прийняття ризику	0 - 32	19,4
5.	Рівень емоційного компоненту	0 - 24	14,8
6.	Рівень мотиваційного компоненту	0 - 24	15,9
7.	Рівень соціального компоненту	0 - 24	14,1
8.	Рівень професійного компоненту	0 - 24	14,4

Як видно з Таблиці 2, нами було виділено вісім показників професійної життєстійкості викладачів. Серед них: загальний рівень професійної життєстійкості; рівень професійної включеності; рівень професійного контролю; рівень професійного прийняття ризику; рівень емоційного компоненту; рівень мотиваційного компоненту; рівень соціального компоненту; рівень професійного компоненту.

Усі показники професійної життєстійкості, за невеликим винятком, позитивно корелюють між собою (див. Табл. 3).

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки показників професійної життєстійкості викладачів

№	Показники	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Загальний рівень професійної життєстійкості	1	,766**	,638**	,802**	,665**	,788**	,710**	,673**
2.	Рівень професійної включеності	,766**	1	,233	,571**	,540**	,643**	,583**	,409*
3.	Рівень професійного контролю	,638**	,233	1	,146	,215	,480**	,506**	,630**
4.	Рівень професійного прийняття ризику	,802**	,571**	,146	1	,701**	,627**	,494**	,430*
5.	Рівень емоційного комп. проф. життєстійкості	,665**	,540**	,215	,701**	1	,439*	,235	,133
6.	Рівень мотивац. комп. проф. життєстійкості	,788**	,643**	,480**	,627**	,439*	1	,424*	,414*
7.	Рівень соціального комп. проф. життєстійкості	,710**	,583**	,506**	,494**	,235	,424*	1	,384*
8.	Рівень професійн. комп. проф. життєстійкості	,673**	,409*	,630**	,430*	,133	,414*	,384*	1

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Було проведено також дослідження зв'язку між показниками професійної життєстійкості викладачів з узагальненими показниками професійного самоздійснення, а саме: загальним рівнем професійного самоздійснення фахівця; рівнем внутрішньо професійного самоздійснення; рівнем зовнішньо професійного самоздійснення.

Як видно з Таблиці 4, загальний рівень професійного самоздійснення фахівця, на пряму корелює з рівнем професійної включеності ($p \leq 0,05$), рівнем професійного прийняття ризику ($p \leq 0,05$), рівнем емоційного компоненту професійної життєстійкості ($p \leq 0,05$).

Рівень внутрішньо професійного самоздійснення прямо корелює з рівнем професійного прийняття ризику ($p \leq 0,01$), рівнем емоційного компоненту професійної життєстійкості ($p \leq 0,05$); рівнем мотиваційного компоненту професійної життєстійкості ($p \leq 0,05$).

Рівень зовнішньопрофесійного самоздійснення прямо корелює з рівнем професійної включеності ($p \leq 0,05$).

Таблиця 4

Кореляційні зв'язки показників професійної життєстійкості викладачів з узагальненими показниками професійного самоздійснення

Показники професійної життєстійкості	1	2	3
Загальний рівень професійної життєстійкості	,243	,248	,200
Рівень професійної включеності	,417*	,350	,433*
Рівень професійного контролю	-,265	-,249	-,244
Рівень професійного прийняття ризику	,429*	,469**	,318
Рівень емоційного компоненту професійної життєстійкості	,391*	,431*	,284
Рівень мотиваційного компоненту професійної життєстійкості	,332	,373*	,234
Рівень соціального компоненту професійної життєстійкості	,038	-,065	,154
Рівень професійного компоненту професійної життєстійкості	-,080	-,047	-,107

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; 1 – загальний рівень професійного самоздійснення фахівця; 2 – рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення; 3 – рівень зовнішньопрофесійного самоздійснення.

Дослідження кореляційних зв'язків показників професійної життєстійкості викладачів із показниками професійної самоефективності та мотивації подано в Таблиці 5. За результатами нашого дослідження, самоефективність прямо корелює з рівнем професійного контролю ($p \leq 0,05$).

Внутрішня мотивація позитивно корелює з загальним рівнем професійної життєстійкості з рівнем достовірності – $p \leq 0,05$. Зовнішня негативна мотивація позитивно корелює з рівнем професійного контролю – $p \leq 0,01$ і рівнем професійного компоненту професійної життєстійкості – $p \leq 0,05$.

Нами також було проведено дослідження кореляційних зв'язків між показниками професійної життєстійкості викладачів і показниками професійного вигорання та деформації, серед яких: емоційне виснаження, деперсоналізація, редуція особистих досягнень, сумарне значення показників професійного вигорання та деформації (див. Табл. 6).

Отже, бачимо, що рівень професійної включеності позитивно корелює з емоційним виснаженням ($p \leq 0,05$). Рівень професійного контролю має достовірний рівень кореляційних зв'язків з редуцією особистих досягнень ($p \leq 0,05$) і сумарним значенням показників професійного вигорання та деформації ($p \leq 0,05$).

Таблиця 5

Кореляційні зв'язки показників професійної життєстійкості викладачів із показниками професійної самоефективності та мотивації

№ з/п	Показники професійної життєстійкості	Само-ефек-тивність	Мотивація		
			внутрі-шня	зовнішня позити-вна	зовнішня негативна
1.	Загальний рівень професійної життєстійкості	-,044	,582*	,040	,315
2.	Рівень професійної включеності	,086	,613**	,027	,195
3.	Рівень професійного контролю	-,457*	,457	,072	,616**
4.	Рівень професійного прийняття ризику	,232	,410*	,015	-,031
5.	Рівень емоційного компоненту професійної життєстійкості	,117	,441	,184	,100
6.	Рівень мотиваційного компоненту професійної життєстійкості	,001	,553*	-,023	,234
7.	Рівень соціального компоненту професійної життєстійкості	-,093	,369	-,098	,097
8.	Рівень професійного компоненту професійної життєстійкості	-,175	,532*	,079	,480*

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Таблиця 6

Кореляційні зв'язки показників професійної життєстійкості викладачів із показниками професійного вигорання та деформації

№ з/п	Показники професійної життєстійкості	Показники професійного вигорання та деформації			
		Емоційне висна-ження	Деперсо-налізація	Редукція особистих досягнень	Сумарне значення
1.	Загальний рівень професійної життєстійкості	,036	-,121	,072	,013
2.	Рівень професійної включеності	-,063	-,205	-,138	-,139
3.	Рівень професійного контролю	,462*	,179	,475*	,465*
4.	Рівень професійного прийняття ризику	-,258	-,238	-,147	-,254
5.	Рівень емоційного компоненту професійної життєстійкості	-,311	-,192	-,204	-,290
6.	Рівень мотиваційного компоненту професійної життєстійкості	-,007	-,013	,101	,030
7.	Рівень соціального компоненту професійної життєстійкості	,123	-,063	,193	,118
8.	Рівень професійного компоненту професійної життєстійкості	,348	-,056	,150	,223

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

І, нарешті, показники професійної життєстійкості викладачів мають достовірні кореляційні зв'язки із показником ступеню задоволеності своєю професією і роботою. Як видно з Таблиці 7, Ступінь задоволеності своєю професією і роботою достовірно корелює з: рівнем професійного контролю ($p \leq 0,05$); рівнем емоційного компоненту професійної життєстійкості ($p \leq 0,05$); рівнем професійного компоненту професійної життєстійкості ($p \leq 0,05$).

Таблиця 7

Кореляційні зв'язки показників професійної життєстійкості викладачів із показником ступеню задоволеності своєю професією і роботою

№ з/п	Показники професійної життєстійкості	Ступінь задоволеності професією і роботою
1.	Загальний рівень професійної життєстійкості	,084
2.	Рівень професійної включеності	,169
3.	Рівень професійного контролю	-,400*
4.	Рівень професійного прийняття ризику	,393
5.	Рівень емоційного компоненту професійної життєстійкості	,458*
6.	Рівень мотиваційного компоненту професійної життєстійкості	,081
7.	Рівень соціального компоненту професійної життєстійкості	-,009
8.	Рівень професійного компоненту професійної життєстійкості	-,398*

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

За результатами проведеного дослідження нами були зроблені наступні висновки:

1. Переважна більшість викладачів має середній або вищий за середній рівень професійної життєстійкості. З трьох складових професійної життєстійкості найбільше вираженим є рівень професійного контролю, а з чотирьох компонентів – рівень мотиваційного компонента.
2. Близько половини викладачів має середній рівень професійного самоздійснення, і приблизно третина з них – вищий за середній та високий. Наявний баланс між зовнішньо-професійним і внутрішньо-професійним самоздійсненням.
3. У переважній більшості викладачів (70,0 %) наявний належний рівень професійної самоефективності – вищий за середній та високий.
4. Практично всі досліджувані викладачі (92,0 %) у більшій чи меншій мірі задоволені своєю професійною діяльністю. Лише 8,0 % з них мають певний (низький) ступінь незадоволеності.
5. Менше чверті досліджуваних (23,0 %) має рівень внутрішньої професійної мотивації низький або нижчий від середнього.
6. Близько 40,0 % викладачів мають певні прояви професійного “вигорання” та деформації (від середнього рівня і вище). При цьому найвираженішою є така складова вигорання, як «емоційне виснаження».

7. Загалом, отримані результати є досить типовими для колективів різних сфер педагогічної діяльності (рівнів освіти), що сформувалися вже давно і є відносно стійкими. Яскраво виражених «сигналів тривоги», що потребували б негайного реагування, не спостерігається. Однак, доцільною була б планомірна робота з метою удосконалення/корекції певних особистісно-професійних якостей та підвищення рівня професійної життєстійкості викладачів.

8. Найбільшої уваги потребує питання профілактики професійного “вигорання”, оскільки близько 40,0 % досліджуваних викладачів мають певні його прояви. Також слід шукати резерви щодо індивідуального підвищення рівня професійних самоздійснення та самоефективності викладачів, позаяк у 20,0 % – 30,0 % він є недостатнім. Спрямовані на це заходи спроможні також сприяти підвищенню у викладачів рівня професійної життєстійкості, мотивації та задоволеності своєю роботою.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: учебное пособие. М.: Академ Проект, 2001. 699 с.
2. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей учнів та студентів: Методичні рекомендації. К.: Міленіум, 2004. 54 с.
3. Кокун О.М. Професійна життєстійкість особистості: визначення поняття. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: Тези доповідей VII Всеукр. наук.-практ. конф. Хмельницький: ХНУ, 2019. С. 59 - 61.
4. Мадди С. Жизнестойкость, её диагностика и тренинг [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://institut.smysl.ru/article/21.php>
5. Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу “людина-людина”: монографія / За ред. О.М. Кокуна. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 266 с.
6. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: монографія / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.]; за ред. О.М. Кокуна. К.: Педагогічна думка, 2015. 297 с.
7. Савченко Т. Л. Визначення основних психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів / Т.Л. Савченко // Актуальні проблеми психології – Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. 2017. Вип. 17. С. 118-124.

Spisok vikoristanikh dzherel

1. Abramova G. S. Vozrastnaya psikhologiya: uchebnoe posobie / G. S. Abramova. M.: Akadem Proekt, 2001. 699 s.
2. Kokun O.M. Optyimizatsiya adaptatsiynykh mozhlyvostey uchniv ta studentiv: Metodychni rekomendatsiyi. K.: Milenium, 2004. 54 s.
3. Kokun O.M. Profesiyna zhyttyestiykist' osobystosti: vyznachennya ponyattya. Aktual'ni pytannya teoriyi ta praktyku psykholoho-pedahohichnoyi pidhotovky

- maybutnikh fakhivtsiv: Tezy dopovidey VII Vseukr. nauk.-prakt. konf. Khmel'nyts'kyu: KHNU, 2019. S. 59-61.
4. Maddi S. Zhiznestojkost', eyo diagnostika i trening [Elektronnij resurs] / Rezhim dostupu: <http://institut.smysl.ru/article/21.php>
  5. Psykhofiziologichne zabezpechennia stanovlennia fakhivtsia u profesiiakh typu "liudyna-liudyna" : monohrafiia / Za red. O.M. Kokuna. Kirovohrad : Imeks-LTD, 2013. 266 s.
  6. Psykhofiziologichni zakonomirnosti profesiinoho samozdiisnennia osobystosti : monohrafiia / O.M. Kokun, V.V. Klymenko, O.M. Korniiaka, O.R. Malkhazov [ta in.]; za red. O.M. Kokuna. K.: Pedahohichna dumka, 2015. 297 s.
  7. Savchenko T. L. Viznachennya osnovnikh psikhologi`chnikh chinniki`v profesi`jno-go samozdi`jsnennya vchiteli`v / T.L. Savchenko // Aktual`ni` problemi psikhologi`yi – T. V: Psikhofi`zi`ologiy`ya. Psikhologi`ya praczi`. Eksperimental`na psikho-logi`ya. 2017. Vip. 17. S. 118-124.

Savchenko T.L. Studies of the specifics of professional resilience of teachers. The article presents the results of an experimental study conducted in October - November 2019, which relates to the vitality of teachers of the Far Eastern National University "Kiev Higher Professional School of Technology and Clothing Design", in which 35 people took part. A study was conducted of the characteristics of resilience, professional motivation, self-realization, self-efficacy and emotional burnout of teachers. The correlation between most of the studied indicators is determined. The results are presented in tables and conclusions. The results of the study are planned to be used to scientifically substantiate the development of a system of general measures aimed at promoting the personal and professional self-realization of teachers and increasing their professional viability.

Key words: teachers' vitality, professional motivation, self-fulfillment, self-efficacy, emotional burnout of teachers.

УДК 925:159.913

Хупавцева Н.О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФАСИЛІТАТИВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Хупавцева Н.О. Психологічні принципи фасилітативної педагогічної взаємодії. У статті описано емпіричні дослідження, проведені в межах «теорії потягу», які дають змогу обґрунтувати сутність феномена фасилітативної взаємодії. Сформульовано ключові положення фасилітативної парадигми в системі сучасної середньої освіти. Зазначено, що фасилітативна взаємодія має допомогти школярам «увійти» в демократичне суспільство, визнаючи їхні громадянські права на здобуття професійного рівня в майбутньому та враховуючи їхню особистісну мотивацію. Визначено загальні принципи організації освітнього процесу для педагогів нового покоління, якими мають керуватися і вчителі, й учні (особи, які навчаються): свобода і право вибору навчальної дисципліни, вибір індивідуального освітнього маршруту; науковість («при цьому наука має розглядатися не як істина, а як одна з версій, множинність і паралельне існування різних систем тлумачення світу. Ампліфікація цих позицій має характеризуватися не як обґрунтування певних знань, а як деяке уточнення способу їхнього отримання, аналізу та інтерпретації; випереджаючий практико зорієнтований підхід в освітньому процесі; особистісно зорієнтований і діяльнісний підходи в освітній парадигмі; креативність, діалогіч-